

PLAN ESTRATÉXICO 2011-2013 BOLIVIA

Contexto

Bolivia, país con aproximadamente 10 millóns de habitantes distribuídos nun territorio grande o dobre que España, está atravesando un período de profundos cambios sociais, institucionais e políticos. A subida ao poder en 2005 do presidente indíxena e indigenista Evo Morales significou un cambio radical no discurso político, ao centro do cal hoxe en día están os pobos orixinarios deste país (e as súas organizacións) así como as tensións territoriais entre as dúas grandes áreas en que se adoita repartir o país: a zona de altiplano, onde viven a maioría das persoas que se recoñecen como Aymaras e Quechuas, e o Oriente tropical, onde están emerxendo e pedindo poder novos centros económicos e produtivos, como Santa Cruz. Á vez, outro grande desafío ao que o goberno estase enfrontando hoxe en día é o da construción de consenso ao redor dun proxecto político único superando as diverxencias entre os campesiños e os indíxenas, sectores que apoiaron ao actual presidente, pero que nalgunhas áreas do país pasaron a representar segmentos e intereses distintos da sociedade boliviana.

Estas tensións sociais complican a tarefa do goberno de mellorar as condicións de vida dos e as bolivianos/as, independentemente da súa orixe étnica ou xeográfica. A mellora dos servizos básicos, o aumento dos ingresos e a diminución da desigualdade son retos imprescindible para frear o fluxo migratorio que impulsa a millóns de bolivianos a buscar mellores oportunidades lonxe das súas comunidades de orixe e para que o país deixe de estar entre os máis pobres de América Latina (no ranking do Índice de Desenvolvemento Humano de 2007, Bolivia estaba entre os últimos países de América Latina e no posto 113 a nivel mundial).

Para responder a estes problemas, o goberno emprendeu un ambicioso proceso de descentralización e de autonomía administrativa e política, o cal abre interesantes espazos para as entidades locais e rexionais, que poderán tomar un papel protagónico no desenvolvemento local. O proceso de transferencia de competencias, responsabilidades e recursos require un fortalecemento notable dos entes descentralizados e da gobernabilidade local en xeral, que non sempre están suficientemente preparados para asumir as novas e complexas tarefas que lles corresponden; á vez, este proceso, que por unha banda representa unha oportunidade para mellorar a participación cidadá na toma de decisións, esixe doutra banda unha sociedade civil consciente, formada, vertebrada e proactiva.

Trátase dunha profundización do proceso empezado pola Lei de Participación Popular que desde 1994 fortaleceu os municipios bolivianos e estruturou a participación social na xestión local. O apoio aos entes locais para que aumenten a cobertura e a calidade de servizos básicos, como a auga e o saneamento, ou para que melloren o seu desempeño e integren a sociedade civil na xestión local, estase cada vez máis afirmando como un ámbito de actuación imprescindible para a cooperación ao desenvolvemento. En Bolivia, MUSOL conta cun longo historial de traballo (de aproximadamente 10 anos), en colaboración con varias entidades sociais, como a Organización Non Governamental "CEDESCO-Centro de Desenvolvemento Comunal", a Fundación Uramanta e varios Gobernos municipais. A actuación de MUSOL centrouse en: o fortalecemento técnico e administrativo dos municipios; a mellora da prestación de servizos básicos de competencia local, en particular, auga e saneamento; o fortalecemento da sociedade civil organizada e das organizacións comunitarias de base.

MUSOL priorizou o acompañamento de procesos de desenvolvemento de longo prazo, concentrando gran parte das súas actuacións nas seguintes zonas xeográficas: o Trópico Cochabambino (rexión do Chapare), a zona urbana da cidade de Cochabamba e Tiquipaya, e o dep. de Chuquisaca. Xustificación A progresiva implementación da Lei de Participación Popular de 1994 e o proceso de descentralización e autonomía previsto pola Constitución de 2009 establecen un amplo ámbito de traballo no fortalecemento técnico e institucional dos entes locais e rexionais, así como no fortalecemento da organización e participación social e no apoio ao proceso de descentralización en xeral.

Para unha ONG como MUSOL que dirixe a súa acción ao fortalecemento dos actores locais e da súa capacidade de promover o desenvolvemento das poboacións máis vulnerables, Bolivia sen dúbida conta cun contexto político, institucional e legislativo favorable, xa que a descentralización e o municipalismo son procesos endóxenos emprendidos desde fai, polo menos, 15 anos. A nivel macro, os problemas que MUSOL pretende contribuír a resolver para mellorar a gobernabilidade local defínense en cinco niveis:

1) A pesar de que ao longo dos últimos anos a estrutura municipal en Bolivia consolidouse, as capacidades instaladas nos gobernos locais son baixas, debido ao baixo nivel formativo dos funcionarios, a escaseza dos recursos, os baleiros no marco legal (leis, regulamentos, etc.), a corrupción e a administración pouco eficiente.
2) O fortalecemento dos entes locais ten que ir acompañado pola consolidación paralela da sociedade civil, cuxas estruturas en moitos casos seguen sendo fráxiles e pouco representativas. Isto require un traballo minucioso xunto dos sindicatos agrarios (nas zonas rurais) e as outras formas organizativas previstas polo sistema de participación e control social vixente. O papel da sociedade civil é imprescindible para lograr un desenvolvemento local baseado na concertación, e para exercer unha fiscalización efectiva sobre a actuación da administración pública.

3) A partir do proceso de descentralización previsto pola Constitución de 2009, Bolivia está enfrontando o grande reto de encher os baleiros legais e desenvolver un marco legislativo e normativo que permita concretar as expectativas de autonomía dos departamentos, rexións e pobos indíxenas. Especificamente, xurdiron novos niveis de goberno, democráticos e descentralizados, como os Gobernos Departamentais, que están asumindo gradualmente maiores funcións e competencias, necesitando para iso normas claras e completas que eviten conflitos de interese e de competencias entre os distintos órganos da administración pública.

4) Ademais do marco institucional, hai que ter en conta as carencias en termos de servizos básicos (na súa maioría de competencia dos gobernos locais), que limitan o acceso, por exemplo, ao auga potable, ao saneamento ou ao auga para fins produtivos, de moitos/as bolivianos/as. Devanditas carencias son máis evidentes nas zonas rurais e periurbanas das rexións que soportan unha forte presión migratoria, áreas en que MUSOL traballa desde fai anos: tanto a zona urbana e periurbana de Cochabamba como a zona do Trópico (Chapare) do departamento de Cochabamba reciben un fluxo importante de inmigrantes de escasos recursos procedentes do altiplano andino, que crean novos asentamentos sen condicións básicas. A ampliación dos servizos básicos debe ser sostible e por iso débese acompañar por procesos de fortalecemento dos entes locais responsables da xestión de devanditos servizos.

5) A emigración agudiza a disgregación social e comunitaria, fomentando fenómenos de marxinalidade (pobreza, desviacións sociais, delincuencia, tráfico de persoas, etc.) e dificultando a promoción e mellora das condicións de vida das persoas. Non é casualidade que as áreas de maior pobreza convértense frecuentemente nunha plataforma de saída para o estranxeiro das persoas que non conseguen integrarse de forma satisfactoria na economía local. A promoción de actividades produtivas, o fomento de oportunidades de investimento para as familias receptoras de remeses e a mellora dos servizos básicos, aumentando a súa cobertura e calidade, é fundamental para controlar este proceso e asegurar que tamén as poboacións menos favorecidas teñan acceso a condicións de vida aceptables.

Áreas Xeográficas prioritarias

O enfoque de traballo de MUSOL baséase no apoio a procesos de desenvolvemento de longo prazo.

Por iso, as áreas de traballo prioritarias serán principalmente as zonas onde MUSOL veu desenvolvendo procesos ao longo dos seus anos de actividade en Bolivia, e especificamente:

1) Cochabamba cidade (municipio de Cercado) e Tiquipaya, en particular nas zonas rurais e periurbanas con poboación en situación de máis vulnerabilidade.
2) Trópico de Cochabamba (rexión do Chapare), en particular nos asentamentos rurais e/ou de recente creación como Vila Tunari, Chimore, Porto Villarroel, Entre Ríos e Shinahota.

3) Adicionalmente, MUSOL está comezando un proceso novo con enfoque de acción-piloto no departamento Chuquisaca, especificamente nas zonas de Sucre e Tarabuco, onde houbo contactos iniciais coas autoridades e organizacións locais para emprender un proceso de fortalecemento da xestión local concertada.

4) Finalmente, a acción de MUSOL para o trienio 2011-2013 contemplará o ámbito departamental en Cochabamba e nacional, para as actuacións de apoio xeral en sectores como o desenvolvemento lexislativo e normativo do proceso de descentralización e de autonomía a nivel municipal, departamental, rexional e indíxena-orixinaria-campesíña. Sectores e metodoloxías prioritarias

MUSOL decidiu priorizar os seguintes sectores:

1) SECTOR: Mellora da xestión dos gobernos locais MACRO-SECTOR ESTRATÉXICO (tal e como definido polo Marco Estratéxico da organización): Cooperación ao desenvolvemento. Fortalecemento dos entes públicos locais e rexionais de América Latina e África en aspectos de xestión e administración, fomentando transparencia e eficiencia na actuación dos mesmos.

METODOLOXÍA: asistencia técnica e acompañamento para a mellora da organización, eficiencia, eficacia, transparencia da actuación das administracións públicas, promovendo a asociación entre municipios contiguos para a xestión de bens e problemas comúns (xestión de áreas naturais, de recursos en áreas limítrofes, etc.).

2) SECTOR: Democratización e participación cidadá MACRO-SECTOR

ESTRATÉXICO (tal e como definido polo Marco Estratéxico da organización): Cooperación ao desenvolvemento. Fortalecemento dos procesos de planificación do desenvolvemento local en América Latina e África, institucionalizando espazos de participación popular nos gobernos locais e rexionais e en articulación cos demais actores involucrados.

METODOLOXÍA: Fortalecemento da sociedade civil e da súa articulación ao sistema de participación popular existente, favorecendo a concertación público privada na xestión do desenvolvemento local. - Fortalecemento institucional dos entes locais e rexionais, mellorando o desempeño da administración descentralizada e a institucionalización de espazos de participación e concertación.

3) **SECTOR:** Desenvolvemento lexislativo e normativo no marco do proceso de descentralización e autonomía **MACRO-SECTOR ESTRATÉXICO** (tal e como definido polo Marco Estratéxico da organización): Cooperación ao desenvolvemento. Fortalecemento dos entes públicos locais e rexionais de América Latina e África en aspectos de xestión e administración, fomentando transparencia e eficiencia na actuación dos mesmos.

METODOLOXÍA: asistencias técnicas especializadas en temas xurídicos; intercambios entre entidades públicas bolivianas e entidades/gobernos locais europeos con alto grao de autonomía administrativa e política.

4) **SECTOR:** Auga e saneamento; auga para uso produtivo; outros servizos básicos de competencia local.

MACRO-SECTOR ESTRATÉXICO (tal e como definido polo Marco Estratéxico da organización): Cooperación ao desenvolvemento. Apoio aos entes públicos rexionais locais de América Latina e África na prestación sostible de servizos básicos de calidade á poboación local.

METODOLOXÍA: Mellora da prestación de servizos básicos de competencia local, en particular, servizo de auga entubada domiciliaria, infraestrutura de saneamento, auga para fins produtivos, xestión ambiental e dos recursos naturais, educación e sensibilización sobre hábitos e normas hixiénicas. Porase énfase na mellora dos sistemas de xestión local dos servizos auga e saneamento e auga para uso produtivo, fortalecendo as instancias responsables de devanditos servizos e mellorando os regulamentos para a xestión dos servizos públicos dirixidos aos/as cidadáns/as.

5) **SECTOR:** participación dos migrantes nos procesos de desenvolvemento local. **MACRO-SECTOR ESTRATÉXICO** (tal e como definido polo Marco Estratéxico da organización): Codesarrollo. Acompañamento aos gobernos locais e rexionais dos territorios de orixe e de destino para fortalecer as capacidades do seu persoal para mellorar as actividades que realizan para a xestión da inmigración nos seus territorios.

METODOLOXÍA: a estratexia de Codesarrollo de MUSOL detállase no documento estratéxico específico elaborado para este ámbito de acción. MUSOL, desde 2006, realiza iniciativas de codesarrollo involucrando organizacións de inmigrantes bolivianos

constituídas na Comunidade Valenciana e a Fundación Social Uramanta, en Bolivia. No trienio 2011-2013, MUSOL seguirá colaborando con devanditas entidades, co obxectivo de impulsar a participación dos inmigrantes no desenvolvemento das súas comunidades de orixe.

Teranse especialmente en conta os seguintes compoñentes transversais:

- Empoderamento das mulleres e pobos indíxenas. Apoiar ás mulleres e crear as condicións adecuadas nos municipios para aumentar a súa participación na vida política e económica. Promoverase a participación das mulleres tanto nos órganos democráticos institucionais dos gobernos locais, como nos espazos de participación cidadá existentes (proceso participativos, organizacións da sociedade civil, etc.). Priorizarase o traballo cos pobos indíxenas orixinarios e campesiños, promovendo a súa organización social, participación política e empoderamento económico.

- A protección do medio ambiente e, en particular, a mitigación e adaptación ao cambio climático, serán tomadas en conta nas iniciativas promovidas, tanto no fortalecemento dos municipios como na planificación do desenvolvemento local ou na xestión de servizos de competencia local, co obxectivo de asegurar a sustentabilidade a longo prazo dos procesos promovidos.

Contrapartes Locais Estratéxicas

MUSOL en Bolivia traballa desde fai aproximadamente 10 anos coa ONG de Cochabamba CEDESCO-Centro de Desenvolvemento Comunal e Municipal. En colaboración con CEDESCO identificáronse as zonas prioritarias e establecéronse relacións de confianza con institucións e organizacións locais, que permitiron acompañar procesos de desenvolvemento de longo prazo nas zonas citadas nos apartados anteriores. Á vez, MUSOL mantivo ao longo destes últimos anos unha relación de cooperación coa ONG de Cochabamba "Fundación Social Uramanta", coa que executa proxectos sectoriais dirixidos á temática complexa das migracións.

Entre 2011 e 2013 MUSOL seguirá traballando en estreita colaboración con CEDESCO e coa Fundación Social Uramanta.

Tomarase ademais en conta a posibilidade de traballar con outras organizacións locais e, especialmente, directamente con municipios bolivianos.

Indicadores de Seguimento e Avaliación do Plan Estratéxico 2010-2013
Para o monitoreo e avaliación do PE 11-13 defínese un conxunto de indicadores facilmente medibles que permitirán apreciar o avance da actuación de MUSOL na zona de referencia e a súa coherencia coas prioridades sectoriais identificadas. Debido ás dificultades de medición e á escaseza de datos estatísticos fiables e pertinentes, o número de indicadores de impacto é moi reducido; esta debilidade do noso PE analizarase durante o trienio obxecto da planificación.

I.1: O volume financeiro dos proxectos que permiten unha mellora na prestación de servizos básicos de competencia local nas zonas prioritarias mantense polo menos igual ao 80 % do volume contratado ao 31/12/2010 (total de subvencións en execución ao 31/12/2010: aprox. 750.000 “; meta do indicador: 600.000”).

I.2: O número de persoas que terán acceso a auga potable e/ou rede de sumidoiros grazas aos proxectos en execución en 2011, non é inferior ao 80 % do número de persoas que obtén o acceso a devanditos servizos grazas aos proxectos en execución en 2010 (no ámbito dos proxectos en execución ao 31/12/2010, obterán acceso a Auga Potable e/ou Rede de sumidoiros 5500 persoas; a meta do indicador é 4400 persoas).
 I.3: Aumenta o número de municipios destinatarios de accións de fortalecemento técnico e institucional (no ámbito dos proxectos en execución ao 31/12/2010, estanse beneficiando a 5 municipios).

I.4: Aumenta o número de organizacións da sociedade civil e de base beneficiarias de accións de fortalecemento técnico e institucional (no ámbito dos proxectos en execución ao 31/12/2010, estanse beneficiando 11 organizacións comunitarias).

Matriz resume da interrelación entre prioridades estratéxicas/ xeográficas/ sectoriales/ contrapartes

EIXOS ESTRATÉXICOS DE ACCIÓN (V.ENUNCIADOS NO MARCO ESTRATÉXICO)	MACRO-SECTOR ESTRATÉXICOS DE ACCIÓN (V.ENUNCIADOS NO MARCO ESTRATÉXICO)	SECTOR PRIORITARIO NO PAÍS	ZONAS DO PAÍS DE INTERVENCIÓN PRIORITARIA PARA O SECTOR
Cooperación ao desenvolvemento	Fortalecemento dos entes públicos locais e rexionais de América Latina e África en aspectos de xestión e administración, fomentando transparencia e eficiencia na actuación dos mesmos.	Mellora da xestión dos gobernos locais	Cochabamba e Tiquipaya. Trópico de Cochabamba (municipios da rexión do Chapare).
Cooperación ao desenvolvemento	Fortalecemento dos procesos de planificación do desenvolvemento local en América Latina e África, institucionalizando espazos de participación popular nos	Democratización, participación cidadá	Chuquisaca, en especial as zonas de Sucre e Tarabuco. Cochabamba e Tiquipaya. Trópico de Cochabamba (rexión do Chapare).

	governos locais e rexionais e en articulación cos demais actores involucrados.		
Cooperación ao desenvolvemento	Fortalecemento dos entes públicos locais e rexionais de América Latina e África en aspectos de xestión e administración, fomentando transparencia e eficiencia na actuación dos mesmos.	Desenvolvemento legislativo e normativo no marco do proceso de descentralización e autonomía	Departamento de Cochabamba e ámbito nacional
Cooperación ao desenvolvemento	Apoio aos entes públicos rexionais locais de América Latina e África na prestación sostible de servizos básicos de calidade á poboación local.	Auga e saneamento; auga para uso produtivo; outros servizos básicos de competencia local	Municipios do Trópico de Cochabamba (Chapare). Comunidades rurais do municipio de Tiquipaya
Cooperación ao desenvolvemento	Acompañamento aos governos locais e rexionais dos territorios de orixe e de destino para fortalecer as capacidades do seu persoal para mellorar as actividades que realizan para a xestión da inmigración nos seus territorios.	Participación dos migrantes nos procesos de desenvolvemento local.	Zona periurbana (periferias) da cidade de Cochabamba (municipio de Cercado)